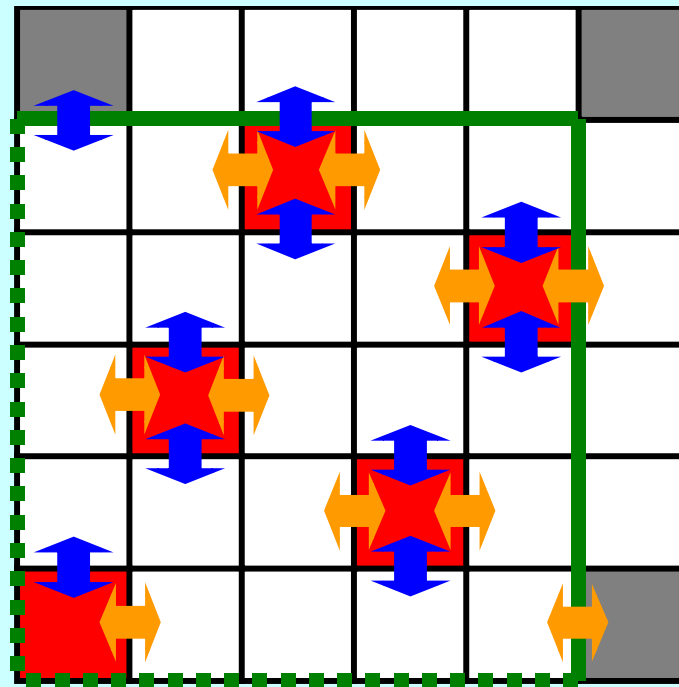

TKANINY 1

TKANINY 1

„DEFINICE, SOUVISLOSTI“

TKANINY 1

Tkanina - plošný textilní útvar ze 2 vzájemně provázaných soustav (výjimečně více, např. triaxiální tkanina)

Soustavy nití: 1) **OSNOVA** - směr "podélný,, (ve směru výroby tkaniny) – index 'o'
 2) **ÚTEK** – směr „příčný,, (kolmo ke směru výroby tkaniny) – index 'u'

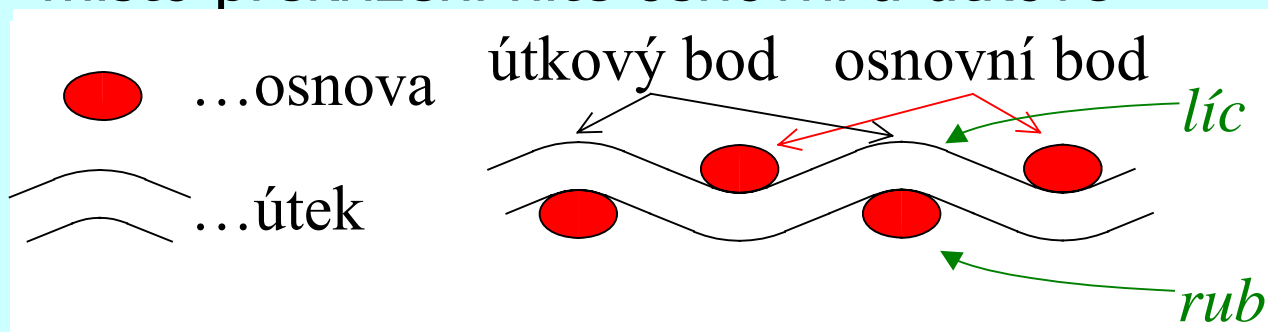
Provázání tkaniny

Líc - "horní" strana tkaniny (obvykle vnější strana oděvu)

Rub - "dolní" strana (opačná)

Vazný bod – místo překřížení nitě osnovní a útkové

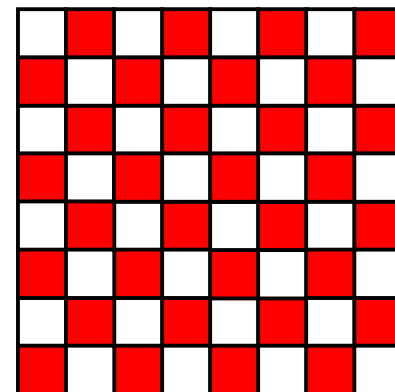
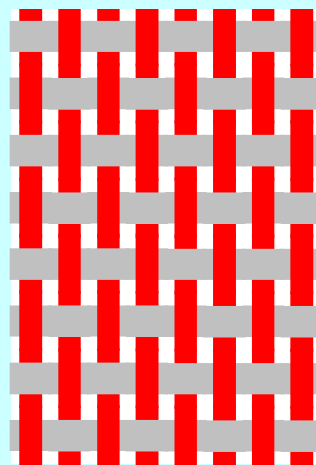
*Schema –
řez tkaninou
napříč
osnovou:*

TKANINY 1

Záznam vazby – na čtveřčkováný (vzornicový) papír

- ...osnovní vazný bod
- tmavý (červený)
- ...útkový vazný bod
bílý (nevybarvený)

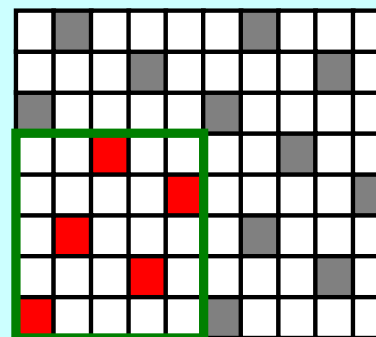
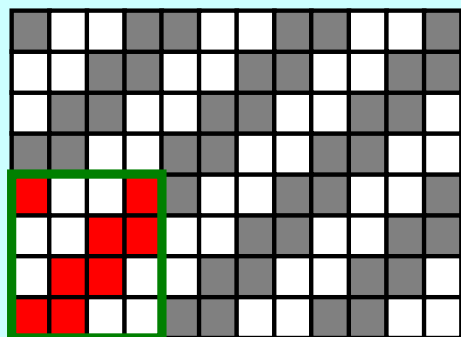
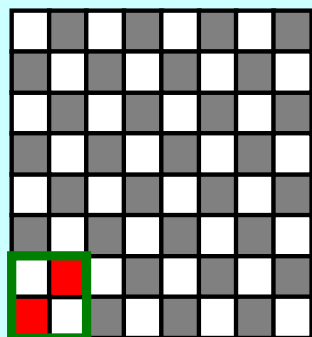

Základní vazby – příklad:

PLÁTNO

KEPR 2/2 Z

ATLAS 1/4 (3)

...**Střída vazby**

Opakující se
strukturní jednotka
tkaniny

TKANINY 1

Pozn.: Většinu dalších úvah budeme vztahovat ke střídě vazby.

Počet osnovních nití ve střídě... n_o

Počet útkových nití ve střídě... n_u

Počet vazných bodů ve střídě... $v = n_o n_u$

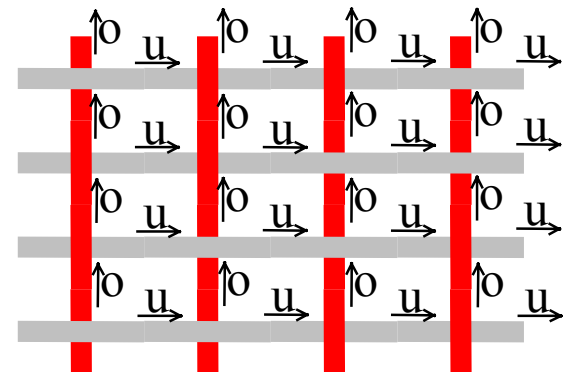
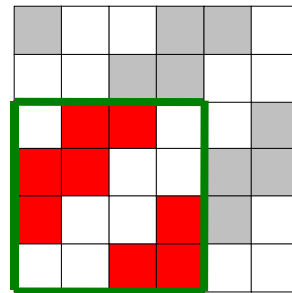
Úsek nitě – část nitě, spojující dva sousední vazné body

Pozn.: Z každého vazného bodu vychází právě 1 osnovní a 1 útkový úsek (viz schema na obrázku).

Počet osnovních úseků ($\uparrow o$) ve střídě... v

Počet útkových úseků ($\underline{u}$) ve střídě... v

Počet všech úseků ve střídě vazby je tedy... $2v = 2n_o n_u$

TKANINY 1

Existují dva typy useků nitě:

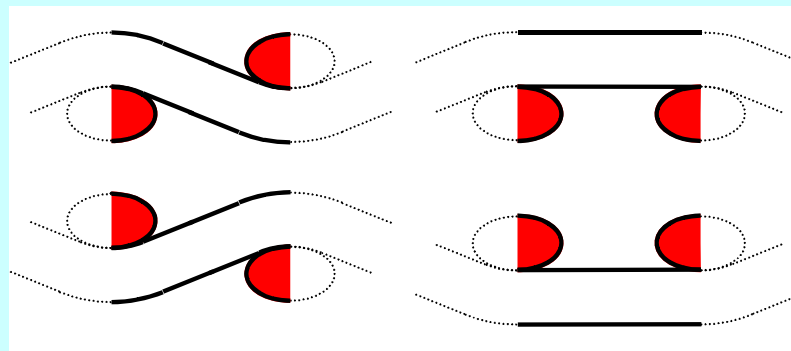
Zakřížený úsek – spojuje jeden osnovní a jeden útkový vazný bod

Nezakřížený úsek – spojuje dva stejné vazné body (dva osnovní, nebo dva útkové)

- Pozn.:* a) Ve střídě vzoru musí být na každé niti nutně nejméně dva zakřížené úseky – jeden „nahoru“ a jeden „dolu“. (Střída je opakující se strukturní jednotka $\Rightarrow$ nit musí „skončit“ tak jak „začala“.)
- b) Střída musí obsahovat nejméně 2 nitě dané soustavy (osnovy, útku).

Minimální počet zakřížených úseků v jedné soustavě (osnova, útek) ve střídě vzoru musí proto být alespoň $2 \times 2 = 4$

ZAKŘÍŽENÉ   NEZAKŘÍŽENÉ

TKANINY 1

Maximální počet zakřížených úseků v jedné soustavě (osnova, útek) ve střídě vzoru je dán počtem všech úseků ve střídě, tj. pro každou soustavu stejnou hodnotou $\nu = n_o n_u$. Pro počet zakřížených úseků osnovy z_o , resp. útku z_u platí

$$z_o \in \langle 4, \nu \rangle, \quad z_u \in \langle 4, \nu \rangle. \quad \text{Celkový počet zakřížených úseků}$$

ve střídě $z = (z_o + z_u) \in \langle 8, 2\nu \rangle$.

Koeficienty provázanosti – vyjadřují podíl skutečně zakřížených úseků vůči všem úsekům:

Koeficient provázanosti osnovy... $\kappa_o = z_o / \nu \leq 1$

Koeficient provázanosti útku... $\kappa_u = z_u / \nu \leq 1$

Koeficient provázanosti tkaniny... $\kappa = \frac{z_o + z_u}{z} / \frac{\text{počet všech úseků}}{2\nu} = \frac{\overbrace{z_o / \nu}^{=\kappa_o} + \overbrace{z_u / \nu}^{=\kappa_u}}{2}, \quad \kappa = \frac{\kappa_o + \kappa_u}{2}$

TKANINY 1

Pozn.: Největší koeficient provázanosti $\kappa_o = \kappa_u = \kappa = 1$ má pouze vazba plátňová. Všechny ostatní vazby mají hodnoty menší.

Příklad: ÚTKOVÝ PĚTIVAZNÝ ATLAS

Počet osnovních a útkových nití

ve střídě... $n_o = 5, n_u = 5$

Počet vazných bodů ve střídě... $v = n_o n_u = 25$

Počet zakřížených úseků na osnovních

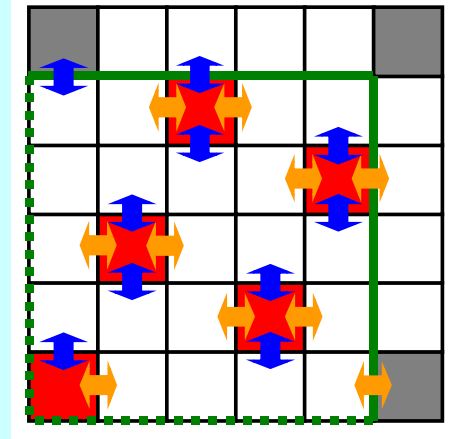
nitích (↕) – na každé niti 2, tj. celkem... $z_o = 10$.

Počet zakřížených úseků na útkových nitích (↔) – na každé niti 2, tj. celkem... $z_u = 10$.

Koeficient provázanosti osnovy... $\kappa_o = z_o / v = 10 / 25 = 0,4$

Koeficient provázanosti útku... $\kappa_u = z_u / v = 10 / 25 = 0,4$

Koeficient provázanosti tkaniny... $\kappa = (\kappa_o + \kappa_u) / 2 = 0,4$

TKANINY 1

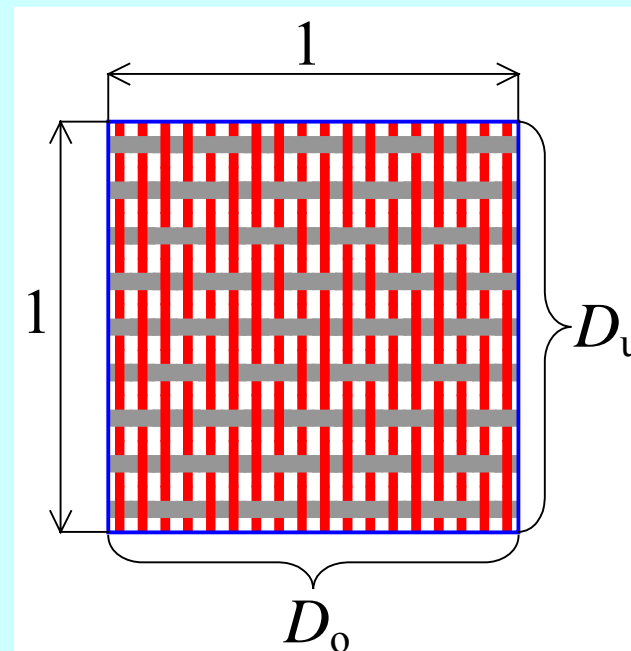
Hustota tkaniny

Uvažujme čtvercovou část tkaniny (□) o rozměrech 1x1 – viz obrázek.

1. DOSTAVY

Hustotu osnovy (červená) charakterizujeme počtem nití na jednotku délky - **dostavou osnovy**... D_o

Hustotu útku (šedá) charakterizujeme počtem nití na jednotku délky - **dostavou útku**... D_u

Pozn.: Fyzikálním rozměrem dostavy je např. m^{-1} , cm^{-1} apod. (Např. $2000 m^{-1}$, $18 cm^{-1}$.)

TKANINY 1

2. ZAKRYTÍ

Při stejných dostavách je tkanina z „tlustších“ nití více „naplněná“

⇒ nutno uvažovat ještě

průměr osnovní nitě... d_o

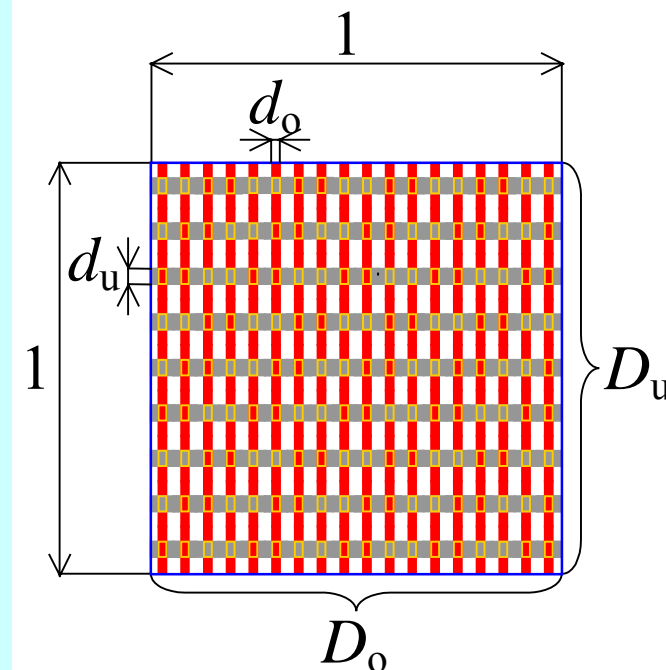
průměr útkové nitě... d_u

Plocha čtverce (□) je 1x1

Plocha zakrytá jednou osnovní (červenou) nití je $d_o \cdot 1$, počet

takových nití je D_o . Plocha zakrytá osnovními nitěmi je $D_o (d_o \cdot 1)$. Podíl plochy zakryté osnovními nitěmi je

$$\text{zakrytí osnovy} \dots Z_o = \frac{\overbrace{D_o (d_o \cdot 1)}^{\text{zakrytá plocha}}}{\underbrace{(1 \cdot 1)}_{\text{celková plocha}}}, \quad Z_o = D_o d_o$$

TKANINY 1

Analogickým postupem nalezneme též podíl plochy zakryté útkovými (šedými) nitěmi, tj **zakrytí útku**... $Z_u = D_u d_u$

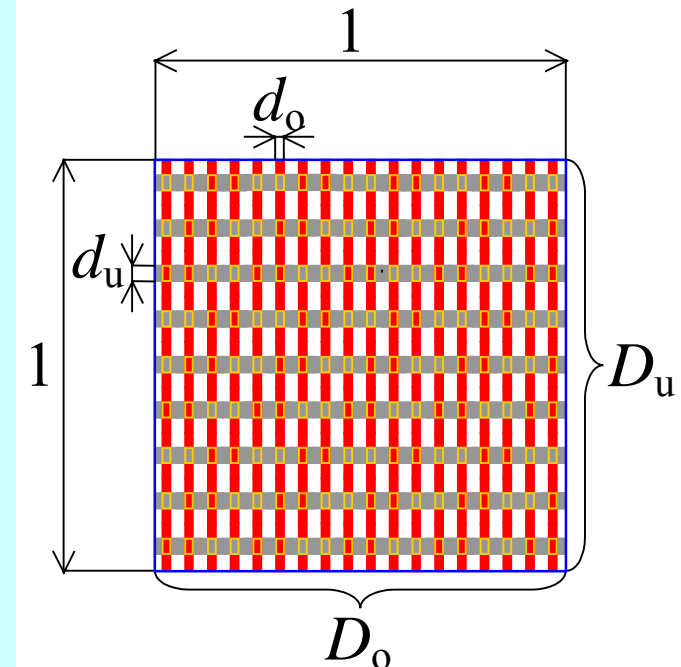
Zakrytí celou tkaninou je zakrytí od osnovních nití a útkových nití dohromady... ~~$Z = Z_o + Z_u$~~ **NE!**

Ve vazných bodech jsou znázorněné (žluté) obdélníky zakryty 2x, tj. osnovní i útkovou nití. V součtu $Z_o + Z_u$ jsou sečteny 2x $\Rightarrow$ jednou je musíme odečíst.

Počet (žlutých) obdélníků... $D_o D_u$

plocha jednoho obdélníku... $d_o d_u$

úhrnná plocha obdélníků... $D_o D_u \cdot d_o d_u = \overbrace{D_o d_o}^{=Z_o} \overbrace{D_u d_u}^{=Z_u} = Z_o Z_u$

TKANINY 1

Celkové **zakrytí tkaniny**... $Z = Z_o + Z_u - Z_o Z_u$

Pozn.: 1. Při výpočtu zakrytí osnovy a útku musí průměr nitě (příze) a dostava užívat stejnou délkovou jednotku (např. $D_{o[mm^{-1}]}$, $d_{o[mm]}$, $D_{u[mm^{-1}]}$, $d_{u[mm]}$ apod.), nebo vztah upravit, např. $Z_{o[1]} = D_{o[m^{-1}]} d_{o[mm]} / 1000$, $Z_{u[1]} = D_{u[m^{-1}]} d_{u[mm]} / 1000$

2. Zakrytí osnovy, útku i tkaniny jsou čísla menší nebo rovna 1. V praxi se často uvádí hodnoty „v procentech“, tj. 100x větší. Potom pro zakrytí tkaniny platí $Z_{[%]} = Z_{o[%]} + Z_{u[%]} - Z_{o[%]} Z_{u[%]} / 100$.

3. Ve tkanině se nitě deformují, nicméně pro jednoduchost se za d_o a d_u užívají průměry „volných“ (nedeformovaných) nití. Vypočtené hodnoty jsou pak „efektivní“.

TKANINY 1

3. COVER FACTOR

Pro výpočet průměrů příze platí nejjednodušeji Köchlinův vztah, tj. $d_o = K_o \sqrt{T_o}$, $d_u = K_u \sqrt{T_u}$, kde

K_o, K_u ...součinitelé průměru osnovy a útku,
 T_o, T_u ...jemnosti osnovních a útkových nití

Pro zakrytí osnovy a útku tedy platí

$$Z_o = D_o \underbrace{d_o}_{=K_o \sqrt{T_o}} = K_o D_o \sqrt{T_o}, \quad Z_u = D_u \underbrace{d_u}_{=K_u \sqrt{T_u}} = K_u D_u \sqrt{T_u}$$

Nazveme-li - **cover factor osnovy**...

$$C_{f,o} = D_o \sqrt{T_o}$$

- **cover factor útku**...

$$C_{f,u} = D_u \sqrt{T_u}$$

Potom

$$Z_o = K_o \underbrace{D_o \sqrt{T_o}}_{=C_{f,o}} = K_o C_{f,o}, \quad Z_u = K_u \underbrace{D_u \sqrt{T_u}}_{=C_{f,u}} = K_u C_{f,u}$$

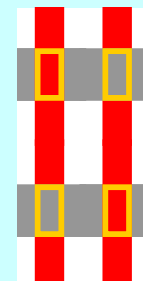
Zaplnění jsou úměrná cover factorům !

TKANINY 1

Je-li tkanina vyrobena v obou soustavách z přízí ze stejného materiálu a stejného typu technologie, potom $K_o = K_u$ je společný (stejný) parametr. Za všech uvažovaných předpokladů odpovídá poměr cover factorů poměru zaplnění.

Užívá se i - **cover factor tkaniny**... $C_f = C_{f,o} + C_{f,u}$

Pozn.: Takto definovaný cover factor tkaniny zanedbává skutečnost, že plochy překřížení nití (žluté obdélníky) jsou sčítány dvakrát!

Používání cover factoru je charakteristické pro anglosaské země, kde se ovšem stále ještě preferuje anglosaský systém jednotek. Dostava se nejčastěji vyjadřuje v počtu nití na 1 inch (25,4 mm) a jemnost příze v anglickém čísle.

TKANINY 1

Pro dostavy platí

$$D_{o[\text{inch}^{-1}]} = D_{o[\text{m}^{-1}]} 0,0254 = D_{o[\text{cm}^{-1}]} 2,54$$

$$D_{u[\text{inch}^{-1}]} = D_{u[\text{m}^{-1}]} 0,0254 = D_{u[\text{cm}^{-1}]} 2,54$$

Pro „anglické číslo“ Ne (bavlnářských) přízí platí

$$Ne = 590/T_{[\text{tex}]}$$

Pozn.: „Anglické číslo“ Ne bylo historicky definováno jako počet přaden po 840 yardech připadající na jednu anglickou libru (pound).

Tradiční anglosaský cover factor je tedy

$$\overbrace{D_{o[\text{inch}^{-1}]}}^{=D_{o[\text{cm}^{-1}]} 2,54} / \sqrt{\overbrace{Ne_o}^{=590/T_{o[\text{tex}]}}} = \overbrace{2,54/\sqrt{590}}^{=0,1046} \overbrace{D_{o[\text{cm}^{-1}]} \sqrt{T_{o[\text{tex}]}}}^{\text{"Náš" cover factor } C_f}$$

$$D_{o[\text{inch}^{-1}]} / \sqrt{Ne_o} = 0,1046 C_{f,o[\text{cm}^{-1} \text{ tex}^{1/2}]}$$

$$D_{u[\text{inch}^{-1}]} / \sqrt{Ne_u} = 0,1046 C_{f,u[\text{cm}^{-1} \text{ tex}^{1/2}]}$$

TKANINY 1

Setkání a hmotnost tkaniny

Délka střidy tkaniny

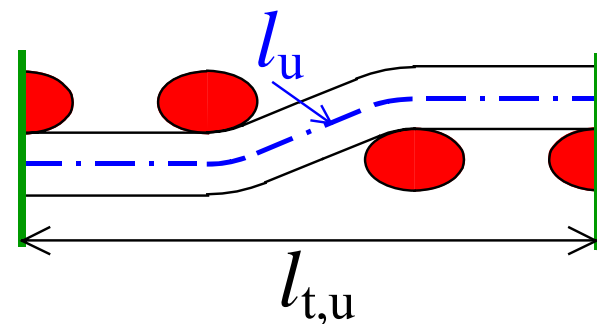
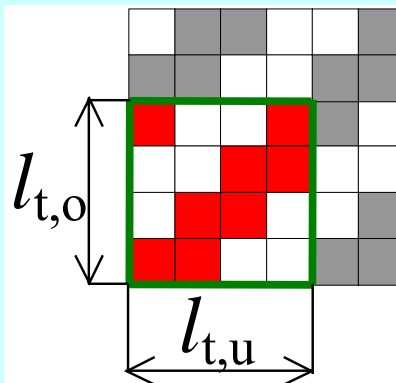
- po osnově... $l_{t,o}$

- po útku... $l_{t,u}$

Délka nitě ve střídě

- osnovy... l_o , $l_o > l_{t,o}$

- útku... l_u , $l_u > l_{t,u}$

Setkání

osnovy...

$$s_o = \frac{l_o - l_{t,o}}{l_{t,o}}$$

$$s_o l_{t,o} = l_o - l_{t,o}, \quad s_o l_{t,o} + l_{t,o} = l_o,$$

$$l_o = l_{t,o} (1 + s_o)$$

Setkání

útku...

$$s_u = \frac{l_u - l_{t,u}}{l_{t,u}}$$

$$s_u l_{t,u} = l_u - l_{t,u}, \quad s_u l_{t,u} + l_{t,u} = l_u,$$

$$l_u = l_{t,u} (1 + s_u)$$

TKANINY 1

Pozn.: V praxi se setkání často vyjadřuje "v %" , tj. v hodnotách 100x větších.

Setkání vyjadřuje poměrné prodloužení po vypárání nitě z tkaniny.

(Je-li např. setkání osnovy $s_o = 0,05$ tj. 5%, pak v 1 metru tkaniny je zatkána nit délky 105 cm.)

- Pozn.:* 1. Setkání osnovy a útku je možné stanovit buď empiricky (z technologických zkušeností), nebo je odhadnout výpočtem z nějakého geometrického modelu tkaniny.
2. Setkání je v praxi důležité zejména pro odhad tzv. „plošné hmotnosti“ výsledné tkaniny a její produkce v tzv. „běžných metrech“.

TKANINY 1

Plošná hmotnost vyjadřuje hmotnost připadající na jednotku plochy.

Plošná hmotnost osnovy je hmotností osnovních nití v pošné jednotce (□) tkaniny.

Zde je délka jedné osnovní nitě...

$$L_o = 1 + s_o$$

Nyní délka nitě
ve tkanině L_o

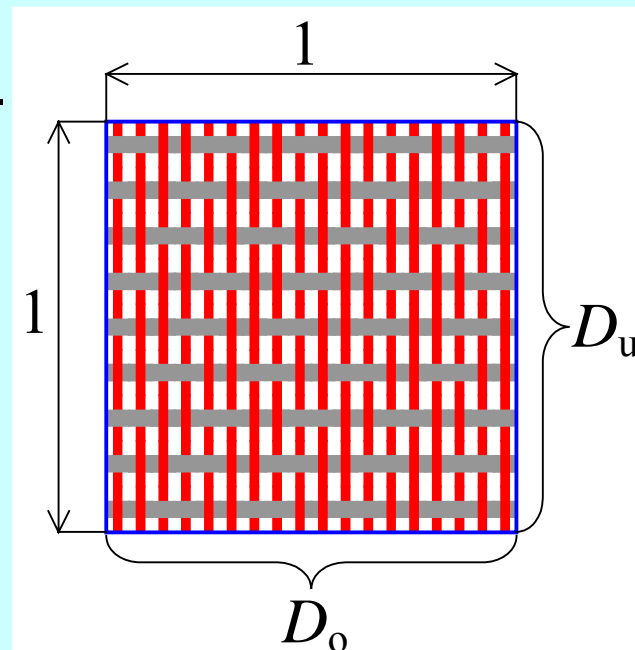
Nyní délka
tkaniny rovna 1

(Platí $\overbrace{l_o} = \overbrace{l_{t,o}} (1 + s_o)$.)

Jemnost osnovní nitě... T_o

Hmotnost osnovní nitě (z def. jem.)... $g_o = T_o \overbrace{L_o}^{=1+s_o} = T_o (1 + s_o)$

Plošná hmotnost osnovy... $G_o = D_o \overbrace{g_o}^{=T_o(1+s_o)}$, **$G_o = D_o T_o (1 + s_o)$**

TKANINY 1

Analogicky se odvozuje také

plošná hmotnost útku... $G_u = D_u T_u (1 + s_u)$

Konečně

plošná hmotnost tkaniny... $G = \underbrace{D_o T_o (1 + s_o)}_{G_o} + \underbrace{D_u T_u (1 + s_u)}_{G_u}$,

$$G = D_o T_o (1 + s_o) + D_u T_u (1 + s_u)$$

Pozn.: V průmyslové praxi se tato veličina obvykle nazývá „**gramáž**“ a vyjadřuje se nejčastěji v jednotkách $[g\ m^{-2}]$. (Např. „gramáž“ košiloviny může být $120\ g\ m^{-2}$ „gramáž“ pánské oblekovky např. $300\ g\ m^{-2}$.)

Pozn.: Uvědomíme-li si, že kolem 2/3 celkových nákladů tkaniny tvoří náklady materiálové, potom plošná hmotnost tkaniny je významná i ekonomicky!